

Cysterski kamień graniczny z Kruczej Doliny w Górach Kruczych

W maju 2013 roku na stronie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych we Wrocławiu zauważyłem zdjęcie nieznanego mi wówczas cysterskiego kamienia granicznego. Choć dziś można natrafić na wzmianki o tym obiekcie¹, to w tamtym czasie nie wspominało o nim jeszcze żadne ze znanych mi źródeł. Z zamieszczonego na stronie opisu nie wynikało, gdzie dokładnie kamień ten się znajduje, dlatego też z prośbą o pomoc w jego zlokalizowaniu zwróciłem się do Nadleśnictwa Kamienna Góra.

Skierowano mnie do leśnictwa Lubawka i podleśniczego z Podlesia, gdzie spotkałem się z bardzo miłym przyjęciem, a życzliwi pracownicy Lasów Państwowych szczegółowo wytłumaczyli mi, jak trafić do interesującego mnie kamienia. Bez tych wskazówek byłoby naprawdę trudno, gdyż słupek graniczny stoi dosłownie w środku lasu.

Po raz pierwszy dotarłem w to miejsce, razem z moim synem Franciszkiem, w czerwcu 2013 roku. Pamiętam, że chciałem wówczas dojść tutaj z Ulanowic na skróty, przecinając Kruczą Dolinę w poprzek. Nie było to dobrym pomysłem i ostatecznie musieliśmy nadłożyć sporo drogi, aby bezpiecznie dojść do celu. Teraz już wiem, że najłatwiej znaleźć ten kamień, idąc drogą wiodącą dnem Kruczej Doliny. Dziś dobrym punktem orientacyjnym, ułatwiającym jego odnalezienie, jest stojąca na poboczu drogi tablica Ścieżki Edukacyjnej w Kruczej Dolinie: „Przystanek 3 – naturalne zmiany w lesie”. Słupek znajduje się w odległości około pięćdziesięciu metrów od tablicy, po tej samej stronie drogi.

Szeroki na 31 cm i gruby na 21 cm wystaje ponad poziom gruntu 52 cm. Ma taki sam wygląd jak większość zachowanych cysterskich kamieni granicznych ustawionych niegdyś na grzbiecie Gór Kruczych. Na przedniej, płaskorzeźbionej powierzchni widzimy u góry inicjały IAG będące skrótem od łacińskich wyrazów *Innocentius Abbas Grissoviensis*, czyli *Innocenty opat krzeszowski*. W centrum ukazano pastorała i mitrę, symbole władzy opackiej, a poniżej liczbę 1727 informującą o dacie rozgraniczenia dóbr. Tył kamienia gładki, natomiast na szczycie ujrzymy typowy dla znaków granicznych znak krzyża. Po prawej stronie wyryto z kolei liczbę 582 oraz literę P. Oznaczenia te wykonano w czasie, gdy kamień znajdował się jeszcze na granicy austriacko-pruskiej. Litera P prawdopodobnie

**Kamień graniczny z Kruczej Doliny.
Wszystkie współczesne zdjęcia: Marian Gabrowski, lipiec 2025**

Płaskorzeźbiony przód kamienia

Oznaczenia wyryte na prawym boku kamienia

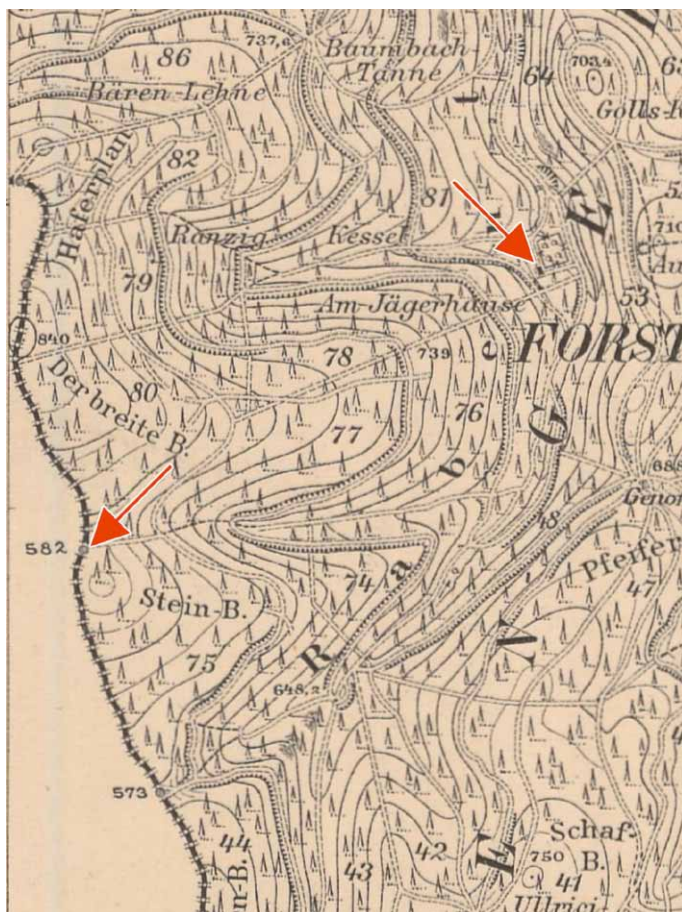
jest skrótem od wyrazu Prusy², znak stał więc po pruskiej stronie. Z kolei trzycyfrowa liczba to numer porządkowy kamienia granicznego.

Jego znajomość umożliwia dziś wskazanie pierwotnej lokalizacji słupka. Archiwalna mapa topograficzna³ pokazuje, że znak graniczny o numerze 582 zlokalizowany był pomiędzy górami Szeroka (niem. *Der breite Berg*) oraz Głazica (niem. *Stein Berg*), a więc około 1300 metrów w linii prostej od miejsca, w którym jest on ustawiony współcześnie.

Rodzi się więc pytanie, dlaczego zmieniono lokalizację słupka, przez co stoi on dziś samotnie z dala od granicy, niemal w środku lasu? Odpowiedź znajdziemy na tej samej archiwalnej mapie, gdzie w miejscu ustawienia kamienia oznaczono prostokątny obszar szkółki drzew liściastych, a obok niej mały budynek. Przyległy las nosi zaś miano „Przy Domku Myśliwskim” (niem. *Am Jägerhause*).

Dokładny opis tego miejsca zamieścił Wilhelm Patschovsky w swoim przewodniku po Górach Kruczych z 1885 roku:

Na skraju lasu stoi mały domek, wykonany z drewna i pokryty gontem. Choć sam Domek Myśliwski nie jest dostępny dla wszystkich, to z ławek i stołów znajdujących się przed

Fragment archiwalnej mapy topograficznej z zaznaczoną lokalizacją kamienia 582 oraz Domku Myśliwskiego *Jägerhaus*

Fragment archiwalnej pocztówki z Lubawki przedstawiającej Domek Myśliwski w Kruczej Dolinie

nim, na pięknie wyrównanym placu ozdobionym drzewami liściastymi, mogą korzystać wszyscy odwiedzający to miejsce. Plac ten, podobnie jak cała Krucza Dolina, oferuje przyjemne, chłodne miejsce do spędzania czasu w gorące letnie dni. Nie docierają tutaj również żadne burze. Konary i gałęzie tkwią w bezruchu, jakby cały świat roślin był wielkim obrazem, podczas gdy prądy powietrza unoszą się wysoko nad szczytami gór. Jest tu spokój, ukojenie, życie w ciszy niczym nie zmąconej, która może znaleźć swoje echo tylko w piersi zadowolonej z siebie osoby. Z przyjemnością wdychasz aromatyczny zapach drzew iglastych, Twoje oczy wpatrują się w wysokie zalesione górskie zbocza i niemal z niepokojem szukają błękitu nieba, który od czasu do czasu jest na krótko zasłaniany przez przechodzące chmury. Chciałoby się też przyjrzeć wspomnianej już szkółce leśnej Nadleśnictwa Królewskiego, która została rozplanowana bardzo precyzyjnie, a za którą wznoszą się zalesione grzbiety górskie, nadając naturalnemu malarstwu niezwykle malownicze tło⁴.

Należałoby więc przyjąć, że opisywany w tym artykule kamień przetransportowany został z granicy państwowej i ustawiony w sąsiedztwie Domku Myśliwskiego, gdzie stanowił element dekoracyjny o walorach historycznych. Dziś po szkółce i stojącym obok domku pozostały jedynie słabo czytelne w terenie ślady, natomiast sam kamień w dalszym ciągu znajduje się tam, gdzie go niegdyś przeniesiono. Wędrując Kruczą Doliną, warto zboczyć w tym miejscu z głównej drogi i zobaczyć ten interesujący obiekt.

Marian Gabrowski

Przypisy

1 W. Komorowski, *Kamienie opactwa krzeszowskiego*, [w:] Na Szlaku, nr 6/2015, s. 13; tenże, *Kamienie graniczne opactwa krzeszowskiego*, [w:] Pomniki Dawnego Prawa, zeszyt 51, wrzesień 2020, s. 39-41; szczegółowy opis tego kamienia zamieścił również P. Charydczak na swoim blogu „Ścieżką w bok”: <https://sciezkawbok.wordpress.com/2017/03/24/iag-1727-jagerhaus-zn/> (dostęp 22.07.2025).

2 M. Gabrowski, *Cysterskie kamienie graniczne z ogrodu klasztoru w Krzeszowie*, [w:] Na Szlaku, nr 1/2025, s. 15.

3 Mapa topograficzna *Meßtischblatt*, arkusz 3131 Schömberg, rok 1907.

4 W. Patschovsky, *Góry Krucze oraz ich najbliższe okolice*, tłum. M. Gabrowski, Polkowice 2025, s. 45.